

CONFESSIO FIDEI

exhibita

Inuictissimo Imperatori Carolo V. Caesari Augusto

in Comitibus Augustae

Anno MDXXX.

Ps. 119, 46: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum et non confundebar.

Praefatio ad Caesarem Carolum V

1 Inuictissime Imperator, Caesar Auguste, Domine clementissime. Cum Vestra Caesarea
 2 Maiestas indixerit conuentum Imperii Augustae, ut deliberetur de auxiliis contra Turcam,
 3 atrocissimum, haereditarium atque ueterem Christiani nominis ac religionis hostem, quomo-
 4 do illius scilicet furori et conatibus durabili et perpetuo belli apparatu resisti possit, deinde
 5 et de dissensionibus in causa nostrae sanctae religionis et Christianae fidei, et ut in hac cau-
 6 sa religionis partium opiniones ac sententiae inter sese in caritate, lenitate et mansuetudine
 7 mutua audiantur coram, intelligantur et ponderentur, ut illis, quae utrimque in Scripturis se-
 8 cus tractata aut intellecta sunt, sepositis et correctis, res illae ad unam simplicem ueritatem et
 9 Christianam concordiam componantur et reducantur; ut de cetero a nobis una, sincera et uera
 10 religio colatur et seruetur, ut, quemadmodum sub uno Christo sumus et militamus, ita in una
 11 etiam ecclesia Christiana in unitate et concordia uiuere possimus;

12 Cumque nos infra scripti Elector et Principes cum aliis, qui nobis coniuncti sunt, perinde
 ut alii Electores et Principes et Status ad praedicta [*praefata] comitia euocati sumus [simus],
 ut Caesareo mandato obedenter obsequeremur, mature uenimus Augustam et, quod citra
 iactantiam dictum uolumus, inter primos affuimus.

13 Cum igitur V. C. M. Electoribus, Principibus et aliis Statibus Imperii etiam hic Augustae
 sub ipsa initia horum comitorum inter cetera proponi fecerit, quod singuli status imperii ui-
 14 gore Caesarei edicti suam opinionem et sententiam in Germanica et Latina lingua proponere
 15 debeant atque offerre; et habita deliberatione proxima feria quarta rursum responsum est, V.
 16 C. M. nos proxima feria sexta articulos nostrae confessionis pro nostra parte oblaturus esse:
 17 ideo, ut V. C. M. uoluntati obsequamur, offerimus in hac religionis causa nostrorum concio-
 18 natorum et nostram confessionem, cuiusmodi doctrinam ex Scripturis Sanctis et puro Verbo
 19 Dei hactenus illi in nostris terris, ducatibus, ditionibus et urbibus tradiderint ac in ecclesiis
 20 tractauerint.

21 Quodsi et ceteri Electores, Principes ac Status Imperii similibus scriptis, Latinis scilicet
 et Germanicis, iuxta praedictam Caesaream propositionem suas opiniones in hac causa reli-
 22 gionis producerint: hic nos coram V. C. M. tanquam domino nostro clementissimo paratos
 offerimus, nos cum praefatis Principibus et amicis nostris de tolerabilibus modis ac uis amice
 conferre, ut quantum honeste fieri potest, conueniamus, et re inter nos, partes, citra odiosam
 contentionem pacifice agitata, Deo dante, dissensio dirimatur et ad unam ueram concordem
 23 religionem reducatur; sicut omnes sub uno Christo sumus et militamus et unum Christum
 confiteri debemus, iuxta tenorem edicti V. C. M., et omnia ad ueritatem Dei perducantur, id
 quod ardentissimis uotis a Deo petimus.

24 Si autem, quod ad ceteros Electores, Principes et Status, ut partem alteram, attinet, haec
 tractatio causae religionis eo modo, quo V. C. M. agendum et tractandam sapient duxit, scilicet
 cum tali mutua presentatione scriptorum ac sedata collatione inter nos non processerit,

13 nec aliquo fructu facta fuerit: nos quidem testatum clare relinquimus, hic nihil nos, quod ad
 14 Christianam concordiam (quae cum Deō et bona conscientia fieri possit) conciliandam con-
 15 ducere queat, ullo modo detrectare; quemadmodum et V. C. M., deinde et ceteri Electores
 16 et Status Imperii et omnes, quicumque sincere religionis amore ac studio tenentur, quicumque
 17 hanc causam aequo animo audituri sunt, ex hac nostra et nostrorum confessione hoc clementer
 18 cognoscere et intelligere dignabuntur.

15 Cum etiam V. C. M. Electoribus, Principibus et reliquis Statibus Imperii nōn una uice,
 16 sed saepe clementer significauerit et in comitiis Spirensibus, quae anno Domini cet. XXVI.
 17 habita sunt, ex data et praescripta forma Vestrae Caesareae instructionis et commissionis re-
 18 citari et publice praelegi fecerit: V. M. in hoc negotio religionis ex causis certis, quae V. M.
 19 nomine allegatae sunt, nōn uelle quidquam determinare, nec concludere posse, sed apud Pon-
 20 tificem Romanum prō officio V. C. M. diligenter daturam operam dē congregando concilio
 21 generali. Quemadmodum idem latius expositum est ante annum in publico proximo con-
 22 uentu, quī Spiraē congregatus fuit. Vbi V. C. M. per Dominum Ferdinandum, Bohemiae et
 23 Vngariae Regem, amicum et dominum clementem nostrum, deinde per Oratorem et Com-
 24 missarios Caesareos haec inter cetera proponi fecit, quod V. C. M. intellexisset et expendisset
 Locum tenentis V. C. M. in Imperio et Praesidentis et Consiliariorum in regimine et Lega-
 torum ab aliis Statibus, quī, Ratisbonae conuenerant, deliberationem dē concilio congregan-
 do, et quod iudicaret etiam V. C. M. utile esse, ut congregaretur concilium, et quia causae,
 quae tum tractabantur inter V. C. M. et Romanum Pontificem, uicinae essent concordiae et
 Christianae reconciliationi, nōn dubitaret V. C. M., quin Romanus Pontifex adduci posset ad
 habendum generale consilium: ideo significabat se V. C. M. operam daturam, ut praefatus
 pontifex maximus una cum V. C. M. tale generale consilium primo quoque tempore emissis
 litteris publicandum congregare consentire.

21 In euentum ergo talem, quod in causa religionis dissensiones inter nos et partes amice et in
 22 caritate nōn fuerint compositae, tunc cōram V. C. M. hic in omni obedientia nos offerimus ex
 23 superabundanti comparituros et causam dicturos in tali generali, libero et Christiano concilio,
 24 dē quo congregando in omnibus comitiis imperialibus, quae quidem annis Imperii V. C. M.
 habita sunt, per Electores, Principes et reliquos Status Imperii semper concorditer actum et
 congruentibus suffragiis conclusum est. Ad cuius etiam generalis concilii conuentum, simul et
 ad V. C. M. in hac longe maxima et grauissima causa iam ante etiam debito modo et in forma
 iuris prouocauimus et appellauimus. Cui appellationi ad V. C. M. simul et concilium adhuc
 adhaeremus, neque eam per hunc uel alium tractatum (nisi causa inter nos et partes iuxta
 tenorem Caesareae proximaē citationis amice in caritate composita, sedata et ad Christianam
 concordiam reducta fuerit) deserere intendimus aut possumus; dē quo hic etiam solemniter et
 publice protestamur.

ARTICVLI FIDEI PRAECIPVI

Art. I. Dē Deō

1 Ecclēsiae magnō consensū apud nōs docent, dēcrētum Nicaenae synodī *dē unitate essentiae*
 2 *dīuinae et dē tribus persōnīs* uerum et sine ullā dubitātiōne crēdendum esse; uidelicet, quod
 sit una essentia dīuina, quae et appellātur et est Deus, aeternus, incorporeus, impartibilis,
 3 immensā potentiā, sapientiā, bonitāte, Creator et Conseruātor omnium rerum, uīsibilium et
 inuīsibilium; et tamen trēs sint persōnae eiusdem essentiae et potentiae, et coaeternae, Pater,
 4 Filius et Spīritus Sanctus. Et nōmine *persōnae* utuntur eā significātiōne, quā ūsī sunt in hāc
 causā scriptōrēs ecclēsiasticī, ut significat nōn partem aut qualitātem in aliō, sed quod propriē
 subsistit.

5 Damnant omnēs haeresēs, contrā hunc articulum exortās, ut Manichaeōs, quī duo princi-
 pia ponēbant, bonum et malum, item Valentīniānōs, Ariānōs, Eunomiānōs, Mahometistās et
 6 omnēs hōrum similēs. Damnant et Samosatēnōs, ueterēs et neōtericōs, quī, cum tantum unam
 persōnam esse contendant, dē Verbō et dē Spīritū Sanctō astūtē et impiē rhētoricantur, quod
 nōn sint persōnae distinctae, sed quod Verbum significet uerbum uōcāle et Spīritus mōtum in
 rēbus creātum.

Art. II. Dē Peccāto Orīginis

1 Item docent, quod post lapsum Adae omnēs hominēs, secundum nātūram prōpāgātī, *na-*
scantur cum peccātō, hoc est, sine metū Deī, sine fidūciā ergā Deum et cum concupiscentiā,
 2 quodque hic *morbis* seu *uitium orīginis* uērē sit peccātum, damnāns et afferēns nunc quoque
 aeternam mortem hīs, quī nōn renascuntur per baptismum et Spīritum Sanctum.

3 Damnant Pelagiānōs et aliōs, quī uitium orīginis negant esse peccātum et, ut extenuent
 glōriam meritī et beneficiōrum Christī, disputant hominem prōpriīs uiribus ratiōnis cōram
 Deō iustificārī posse.

Art. III. Dē Filiō Deī

1 Item docent, quod *Verbum*, hoc est, *Filius Deī*, assūmserit *hūmānam nātūram* in uterō beā-
 2 tae Mariāe uirginis, ut sint duae nātūrae, dīuina et hūmāna, in unitate persōnae insēparābiliter
 coniunctae, ūnus Christus, uērē Deus et uērē homo, nātus ex uirgine Mariā, uērē passus, cru-
 3 cifixus, mortuus et sepultus, ut reconciliāret nōbīs Patrem et hostia esset nōn tantum prō culpā
 orīginis, sed etiam prō omnibus actuālibus hominum peccātīs.

4 Idem dēscendit ad inferōs et uērē resurrexit tertiā diē, deinde ascendit ad coelōs, ut sedeat
 ad dexteram Patris, et perpetuō rēgnet et dominētur omnibus creātūris, sanctificet crēdentēs in
 5 ipsum, missō in corda eōrum Spīritū Sanctō, quī regat, consōlētur ac uīuificet eōs ac dēfendat
 aduersus diabolū et uim peccāti.

6 Idem Christus palam est reditūrus, ut iūdicet uīuōs et mortuōs etc. iuxtā Symbolum

Apostolorum.

Art. IV. Dē Iustificatiōe

1 Item docent, quod hominēs nōn possint *iustificārī cōram Deō propriis uiribus, meritis aut*
 2 *operibus, sed grātis iustificentur propter Christum per fidem*, cum crēdunt sē in grātiā recipī et
 3 peccāta remittī propter Christum, quī suā morte prō nostris peccātis satisfēcit. Hanc fidem
imputat Deus prō iustitiā cōram ipsō, Rōm. 3 et 4.

Art. V. Dē Ministeriō Ecclēsiasticō

1 Vt hanc fidem consequāmur, *institūtum est ministerium docendī ēuangelii et porrigendī sa-*
crāmēta. Nam per Verbum et sacrāmēta tamquam per instrūmenta dōnātur Spīritus Sanctus,
 3 quī fidem efficit, ubī et quando uisum est Deō, in iīs, quī audiunt ēuangelium, scīlicet quod
 Deus nōn propter nostra merita, sed propter Christum iustificet hōs, quī crēdunt sē propter
 Christum in grātiā recipī.

4 Damnant Anabaptistās et aliōs, quī sentiunt Spīritum Sanctum contingere sine Verbō
 externō hominibus per ipsōrum praeparatiōnes et opera.

Art. VI. Dē Nouā Obēdientiā

1 Item docent, quod *fides illa dēbeat bonōs fructūs parere*, et quod oporteat bona opera man-
 data ā Deō facere propter uoluntātem Deī, nōn ut confidāmus per ea opera iustificatiōnem
 2 cōram Deō merērī. Nam remissio peccātōrum et iustificatiō fidē apprehenditur, sicut testātur
 et uox Christi Lūc. 17, 10: *Cum fēceritis haec omnia, dīcite: Seruī inūtilēs sumus*. Idem docent
 3 et ueterēs scriptōrēs ecclēsiasticī. Ambrosius enim inquit: *Hoc constitūtum est ā Deō, ut, quī*
crēdit in Christum, saluus sit sine opere, solā fidē grātis accipiēns remissionem peccātōrum.

Art. VII. Dē Ecclēsiā

1 Item docent, quod *ūna sancta ecclēsia* perpetuō mansūra sit. Est autem ecclēsia congregatiō
 sanctōrum, in quā ēuangelium rectē docētur et rectē administrantur sacrāmēta.

2 Et ad ueram unitātem ecclēsiāe satis est consentīre dē doctrinā ēuangelii et administratiōne
 3 sacrāmētōrum. Nec necesse est ubiqūē esse similēs trāditionēs hūmānās, seu ritūs aut cēre-
 4 mōniās ab hominibus institūtās. Sicut inquit Paulus Eph. 4, 5. 6: *Ūna fides, ūnum baptisma,*
ūnus Deus et Pater omnium etc.

Art. VIII. Quid sit Ecclēsia

1 Quamquam *ecclēsia* propriē sit congregatiō sanctōrum et uērē crēdentium, tamen, cum in
 hāc uītā multī hypocritae et malī admixtī sint, licet ūti sacrāmētis, quae per malōs admini-
 2 strantur, iuxtā uōcem Christi Matth.23, 2: *Sedent scribae et Pharisei in cathēdrā Moysis etc.* Et
 sacrāmēta et Verbum propter ordinatiōnem et mandātum Christi sunt effcācia, etiamsi per
 malōs exhibeantur.

- 3 Damnant Dōnatistās et similēs, quī negābant licere ūti ministeriō malōrum in ecclēsiā, et
sentiēbant ministerium malōrum inūtile et inefficax esse.

Art. IX. Dē Baptismō

- 2 Dē *baptismō* docent, quod sit necessārius ad salūtem, quodque per baptismum offerātur
grātia Deī, et quod puerī sint baptizandī, quī per baptismum oblātī Deō recipiantur in grātiam
Deī.
- 3 Damnant Anabaptistās, quī improbant baptismum puerōrum et affirmant puerōs sine
baptismō saluōs fierī.

Art. X. Dē Coenā Domini

- 1 Dē *coenā Domini* docent, quod corpus et sanguis Christi ūerē adsint et distribuāntur
2 uescentibus in coenā Domini; et improbant secus docentēs.

Art. XI. Dē Confessiōne

- 1 Dē *confessiōne* docent, quod absolūtio priuāta in ecclēsiis retinenda sit, quamquam in
2 confessiōne nōn sit necessāria omnium dēlictōrum ēnumerātio. Est enim impossibilis iuxta
Psalmum 19, 13: *Dēlicta quis intelligit?*

Art. XII. Dē Poenitentiā

- 1 Dē *poenitentiā* docent, quod lapsīs post baptismum contingere possit remissio peccātōrum
2 quōcunque tempore, cum conuertuntur, et quod ecclēsia tālibus redeuntibus ad poeniten-
tiam absolūtiōnem impertiri dēbeat. Constat autem poenitentia propriē hīs duābus partibus.
4 Altera est contritio seu terrōrēs incussī conscientiae agnitō peccātō; altera est fides, quae con-
5 cipitur ex ēuangelio seu absolūtiōne, et crēdit propter Christum remitti peccāta, et consolātur
6 conscientiam et ex terrōribus liberat. Deinde sequi dēbent bona opera, quae sunt fructus
poenitentiae.
- 7 Damnant Anabaptistās, quī negant semel iustificātōs posse āmittere Spīritum Sanctum;
8 item, quī contendunt, quibusdam tantam perfectiōnem in hāc uītā contingere, ut peccāre nōn
possint.
- 9 Damnantur et Nouātiāni, quī nolēbant absoluere lapsōs, post baptismum redeuntēs ad
poenitentiam.
- 10 Rēiciuntur et istī, quī nōn docent remissiōnem peccātōrum per fidem contingere, sed
iubent nōs mereri grātiam per satisfactiōnēs nostrās.

Art. XIII. Dē Ūsū Sacramentōrum

- 1 Dē *ūsū sacramentōrum* docent, quod sacramenta instituta sint, nōn modo ut sint nōtae
professiōnis inter hominēs, sed magis ut sint signa et testimōnia uoluntātis Deī ergā nōs, ad
2 excitandam et confirmandam fidem in hīs, quī ūtuntur, prōposita. Itaque ūtendum est sacrā-

mentis ita, ut fides accēdat, quae crēdat prōmissiōnibus, quae per sacrāmenta exhibentur et ostenduntur.

- 3 Damnant igitur illōs, quī docent, quod sacrāmenta ex opere operātō iustificent, nec docent fidem requīrī in ūsū sacrāmentōrum, quae crēdat remittī peccāta.

Art. XIV. Dē Ordine Ecclēsiasticō

Dē *ordine ecclēsiasticō* docent, quod nēmō dēbeat in ecclēsiā pūblicē docēre aut sacrāmenta administrāre, nisi rīte uocātus.

Art. XV. Dē Rītibus Ecclēsiasticīs

- 1 Dē *rītibus ecclēsiasticīs* docent, quod, rītūs illī seruandī sint, quī sine peccātō seruārī possunt et prōsunt ad tranquillitātem et bonum ordinem in ecclēsiā, sicut certae feriae, festa et similia.

- 2 Dē tālibus rēbus tamen admonentur hominēs, nē conscientiae onerentur, tamquam tālis cultus ad salutem necessārius sit.

- 3 Admonentur etiam, quod trāditiōnēs hūmānae institūtae ad plācandum Deum, ad prōmerendam grātiam et satisfaciendum prō peccātīs aduersentur ēuangelio et doctrīnae fidei; quārē uāta et trāditiōnēs dē cibīs et diēbus etc. institūtae ad prōmerendam grātiam et satisfaciendum prō peccātīs inūtilēs sint et contrā ēuangelium.

Art. XVI. Dē Rēbus Cīuilibus

- 2 Dē *rēbus cīuilibus* docent, quod lēgitimae ordinātiōnēs cīuīlēs sint bona opera Deī, quod Christiānīs liceat gerere magistrātūs, exercēre iūdicia, iūdicāre rēs ex imperātōriīs et aliīs praesentibus lēgibus, supplicia iūre constituere, iūre bellāre, militāre, lēge contrāhere, tenēre proprium, iusiūrandum postulantibus magistrātibus dāre, ducere uxōrem, nūbere.

- 3 Damnant Anabaptistās, quī interdicunt haec cīuīlia officia Christiānīs.

- 4 Damnant et illōs, quī ēuangelicam perfectiōnem nōn collocant in timōre Deī et fidē, sed
5 in dēserendīs cīuīlibus officiīs, quia ēuangelium tradit iustitiam aeternam cordis. Interim nōn
6 dissipat politīam aut oeconomiam, sed maximē postulat conseruāre tamquam ordinātiōnēs Deī
7 et in tālibus ordinātiōnibus exercēre caritātem. Itaque necessāriō dēbent Christiānī obēdire magistrātibus suis et lēgibus; nisi cum iubent peccāre, tunc enim magis dēbent obēdire Deō quam hominibus. Act. 5, 29.

Art. XVII. Dē Christī Reditū ad Iūdicium

- 1 Item docent, quod *Christus apparēbit in consummātiōne mundi ad iūdicandum*, et mortuōs
2 omnēs resuscitābit, piīs et ēlectīs dābit uītam aeternam et perpetua gaudia, 3] impiōs autem
hominēs ac diabolōs condemnābit, ut sine fine crucientur.

- 3 Damnant Anabaptistās, quī sentiunt hominibus damnātīs ac diabolīs finem poenārum futūrum esse.

4 Damnant et aliōs, quī nunc spargunt Iudaicās opīniōnēs, quod ante resurrectiōnem mortuōrum pīi rēgnum mundi occupātūrī sint, ubīquē oppressis impiīs.

Art. XVIII. Dē Liberō Arbītriō

1 Dē *libero arbītriō* docent, quod hūmāna uoluntas habeat aliquam libertātem ad efficiendam
2 cīuilem iustitiam et dēligendās rēs ratiōni subiectās. Sed nōn habet uim sine Spīritū Sanctō
3 efficiendae iustitiae Deī seu iustitiae spīrituālīs, quia animālis homo nōn percipit ea, quae sunt
4 Spīritus Deī, 1 Cor. 2, 14; sed haec fit in cordibus, cum per Verbum Spīritus Sanctus concipitur. Haec totidem uerbīs dicit Augustīnus lib. III. *Hypognosticon: Esse fatēmur liberum
5 arbītrium omnibus hominibus, habēns quidem iūdicium ratiōnis, nōn per quod sit idōneum in iīs,
6 quae ad Deum pertinent, sine Deō aut inchoāre aut certē peragere, sed tantum in operibus uītae
7 praesentis, tam bonīs quam etiam malīs. Bonīs dīcō, quae dē bonō nātūrae oriuntur, id est, uelle
8 labōrāre in agrō, uelle mandūcāre et bibere, uelle habēre amīcum, uelle habēre indūmenta, uelle
9 fabricāre dēnum, uxōrem uelle dūcere, pecora nūtrīre, artem discere dīuersōrum rērum bonārum,
10 uel quidquid bonum ad praesentem pertinet uītam. Quae omnia nōn sine dīuīnō gubernāculō sub-*
11 *sistunt, imo ex ipsō et per ipsum sunt et esse coepērunt. Malīs uērō dīcō, ut est uelle idōlum colere,
12 uelle homicīdium etc.*

8 Damnant Pelagiānōs et aliōs, quī docent, quod sine Spīritū Sanctō sōlis nātūrae uīribus
9 possimus Deum super omnia dīligere, item praecepta Deī facere quoad substantiam actuum.
10 Quamquam enim externa opera aliquō modō efficere nātūra possit (potest enim continēre
11 manūs ā furtō, ā caede), tamen interiōrēs mōtūs nōn potest efficere, ut timōrem Deī, fidūciam
12 ergā Deum, castitātem, patientiam etc.

Art. XIX. Dē Causā Peccātī

Dē *causā peccātī* docent, quod, tametsi Deus creat et conseruat nātūram, tamen causa peccātī
est uoluntas malōrum, uidelicet diaboli et impiōrum, quae, nōn adiuuante Deō, āuertit sē ā
Deō, sicut Christus ait Ioh. 8, 44: *Cum loquitur mendācium, ex sē ipsō loquitur.*

Art. XX. Dē Bonīs Operibus

2 Falsō accūsantur nostrī, quod *bona opera* prohibeant. Nam scripta eōrum, quae exstant dē
3 decem praeceptīs, et alia similī argūmentō testantur, quod ūtiliter docuērīnt dē omnibus uītae
4 generibus et officiīs, quae genera uītae, quae opera in quālibet uocātiōne Deō placeant. Dē
5 quibus rēbus ōlim parum docēbant concionātōrēs, tantum puerīlia et nōn necessāria opera ur-
6 gēbant, ut certās fēriās, certa iēiūnia, frāternitātēs, peregrinātiōnēs, cultūs sanctōrum, rosāria,
7 monachātum et similia. Haec aduersārīi nostrī admonitī nunc dēdiscunt, nec perinde prae-
8 dicant haec inūtilia opera ut ōlim. Praetereā incipiunt fideī mentiōnem facere, dē quā ōlim
9 mīrum erat silentium. Docent nōs nōn tantum operibus iustificārī, sed coniungunt fidem et

7 opera, et dicunt nōs fide et operibus iustificārī. Quae doctrīna tolerābilior est priōre, et plūs
 afferre potest consōlātiōnis quam uetus ipsōrum doctrīna.

8 Cum igitur *doctrīna dē fide*, quam oportet in ecclēsiā praecipuam esse, tamdiū iacuerit ignō-
 ta, quemadmodum fatērī omnēs necesse est, dē fidei iustitiā altissimum silentium fuisse in con-
 ciōnibus, tantum doctrīnam operum uersātam esse in ecclēsiis, nostrī *dē fide* sic admonuērunt
 ecclēsiās:

9 Principiō, quod opera nostra nōn possint reconciliāre Deum, aut merērī remissiōnem pec-
 cātōrum et grātiā et iustificātiōnem, sed hanc tantum fide consequimur, crēdentēs, quod
 propter Christum recipiāmur in grātiā, quī solus positus est mediātor et propitiātōrium, per
 10 quem reconciliētur Pater. Itaque quī confidit operibus sē merērī grātiā, is aspernātur Christi
 meritum et grātiā, et quaerit sine Christō hūmānis uiribus uiam ad Deum, cum Christus dē
 sē dixerit Ioh. 14, 6: *Ego sum uia, ueritas et uita.*

11 Haec doctrīna dē fide ubiquē in Paulō tractātur; Eph. 2, 8: *Gratia saluī facti estis per fidem,*
et hoc nōn ex uōbīs, Deī dōnum est, nōn ex operibus etc.

12 Et nē quis cauillētur ā nōbīs nouam Pauli interpretātiōnem excōgitārī, tota haec causa
 13 habet testimōnia patrum. Nam Augustīnus multis uolūminibus dēfendit grātiā et iustitiā
 14 fidei contrā merita operum. Et similia docet Ambrosius [Prosper Aquitānus] *Dē Vocātiōne*
Gentium et alibi. Sic enim inquit *Dē Vocātiōne Gentium: Vilesceat redemptio sanguinis Christi,*
nec misericordiae Deī hūmānōrum operum praerogatiua succumberet, si iustificātiō, quae fit per
grātiā, meritīs praecedentibus deberētur, ut nōn munus largientis, sed mercēs esset operantis.

15 Quamquam autem haec doctrīna contemnitur ab imperītis, tamen experiuntur piae ac
 pauidae conscientiae plūrimum eam consōlātiōnis afferre, quia conscientiae nōn possunt reddi
 tranquillae per ulla opera, sed tantum fide, cum certō statuunt, quod propter Christum habeant
 16 placātum Deum, quemadmodum Paulus docet Rom. 5, 1: *Iustificāti per fidem, pacem habēmus*
 17 *apud Deum.* Tota haec doctrīna ad illud certāmen perterrefactae conscientiae referenda est, nec
 18 sine illō certāmine intelligī potest. Quārē male iūdicant dē eā rē hominēs imperītī et profānī,
 quī Christiānam iustitiā nihil esse somniant nisi ciuilem et philosophicā iustitiā.

19 Ōlim uexābantur conscientiae doctrīnā operum, nōn audiēbant ex ēuangeliō consōlātiō-
 20 nem. Quōsdam conscientia expulit in dēsertum, in monastēria, spērantes ibi sē grātiā meri-
 21 tūrōs esse per uītāmonasticā. Alii alia excōgitāuerunt opera ad prōmerendam grātiā et
 22 satisfaciendum prō peccātis. Ideo magnopere fuit opus hanc doctrīnam dē fide in Christum
 tradere et renouāre, nē dēesset consōlātiō pauidis consciētis, sed scirent, fide in Christum
 apprehendī grātiā et remissiōnem peccātōrum et iustificātiōnem.

23 Admonentur etiam hominēs, quod hīc nomen fidei nōn significat tantum historiae nōti-
 tiam, quālis est in impiis et diabolō, sed significet fidem, quae crēdit nōn tantum historiam, sed
 etiam effectum historiae, uidelicet hunc articulum, remissiōnem peccātōrum, quod uidelicet
 per Christum habeāmus grātiā, iustitiā et remissiōnem peccātōrum.

24 Iam quī scit sē per Christum habēre propitium Patrem, is uērē nōuit Deum, scit sē eī cūrae
25 esse, inuocat eum, dēniquē nōn est sine Deō, sicut gentēs. Nam diaboli et impiī nōn possunt
hunc articulum crēdere: remissionem peccātorum. Ideo Deum tamquam hostem odērunt,
26 nōn inuocant eum, nihil bonī ab eō expectant. Augustīnus etiam dē fideī nōmine hōc modō
admonet lectōrem et docet in Scriptūrīs nōmen fideī accipī nōn prō notitiā, quālis est in impiīs,
sed prō fiduciā, quae consōlātur et ērigit perterrefactās mentēs.

27 Praetereā docent nostrī, quod necesse sit bona opera facere, nōn ut confidāmus per ea
28 grātiā merērī, sed propter uoluntātem Deī. Tantum fide apprehenditur remissio peccātorum
ac grātia. Et quia per fidem accipitur Spīritus Sanctus, iam corda renouantur et induunt nouos
29 affectūs, ut pārere bona opera possint. Sīc enim ait Ambrosius [*Dē Vocātiōne Gentium*]: *Fides*
30 *bonae uoluntātis et iustae actionis genitrix est.* Nam hūmānae uīrēs sine Spīritū Sanctō plēnae
31 sunt impiīs affectibus et sunt imbēcilliorēs, quam ut bona opera possint efficere cōram Deō.
32 Adhaec sunt in potestāte diaboli, quī impellit hominēs ad uaria peccāta, ad impiās opīniōnēs, ad
33 manifesta scelera; quemadmodum est uidere in philosophīs, quī et ipsī cōnātī honestē uiuere,
34 tamen id nōn potuerunt efficere, sed contāminātī sunt multīs manifestīs sceleribus. Tālis est
imbēcillitas hominis, cum est sine fide et sine Spīritū Sanctō et tantum hūmānīs uīribus sē
gubernat.

Hinc facile appāret, hanc doctrīnam nōn esse accūsandam, quod bona opera prohibeat,
sed multō magis laudandam, quod ostendit, quōmodo bona opera facere possimus. Nam sine
fide nullō modō potest hūmānā nātūrā primī aut secundī praeceptī opera facere. Sine fide
nōn inuocat Deum, ā Deō nihil expectat, nōn tolerat crucem, sed quaerit hūmāna praesidia,
confidit hūmānīs praesidiīs. Ita rēgnant in corde omnēs cupiditatēs et hūmāna consilia, cum
abest fides et fiduciā ergā Deum. Quārē et Christus dixit: *Sine mē nihil potestis facere*, Ioh. 15,
5. Et ecclēsia canit:

Sine tuō nūmine
nihil est in homine,
nihil est innoxium.

Art. XXI. Dē Cultū Sanctōrum

1 Dē *cultū sanctōrum* docent, quod memoria sanctōrum prōpōnī potest, ut imitēmur fidem
eōrum et bona opera iuxtā uocātiōnem, ut Caesar imitārī potest exemplum Daudis in bellō
2 gerendō ad dēpellendōs Turcās ā patriā. Nam uterque rex est. Sed Scriptūra nōn docet inuo-
cāre sanctōs, seu petere auxilium ā sanctīs, quia unum Christum nōbīs prōpōnit mediātōrem,
3 propitiātōrium, pontificem et intercessōrem. Hic inuocandus est, et prōmisit sē exauditū-
rum esse precēs nostrās, et hunc cultum maximē probat, uidelicet ut inuocētur in omnibus
4 afflictionibus. 1 Ioh. 2, 1: *Si quis peccat, habēmus aduocātum apud Deum* etc.

- 1 Haec ferē summa est doctrīnae apud nōs, in quā cernī potest nihil inesse, quod discrepet
ā Scriptūrīs, uel ab ecclēsiā catholicā, uel ab ecclēsiā Rōmānā, quātenus ex scriptōribus nota
est. Quod cum ita sit, inclēmenter iūdicant istī, quī nostrōs prō haeticīs habēri postulant.
- 2 Sed dissensio est dē quibusdam abūsibus, quī sine certā auctōritāte in ecclēsiās irrepsērunt,
in quibus etiam, si quā esset dissimilitūdo, tamen decēbat haec lēnitas epīscopōs, ut propter
confessiōnem, quam modo recensuimus, tolerārent nostrōs, quia nē canonēs quidem tam dū-
rī sunt, ut eōsdem rītūs ubīquē esse postulent, neque similēs unquam omnium ecclēsiārum
- 4 rītūs fuērunt. Quamquam apud nōs magnā ex parte ueterēs rītūs dīligenter seruantur. Falsa
enim calumnia est, quod omnēs cēremōniae, omnia uetera institūta in ecclēsiīs nostrīs abo-
leantur. Verum pūblica querēla fuit abūsūs quōsdam in uulgāribus rītibus haerēre. Hī, quia
- 5 nōn poterant bona conscientia probārī, aliquā ex parte correctī sunt.